

Légtornász védőháló nélkül

Pásztor Péter - 2020. december 6.

A forint feladása csak csekély mértékben érinti az ország szuverenitását, annál inkább a polgárok jólétét. Beszélgetés Csaba Lászlóval az euró előnyeiről.

Az Európai Közösség pénzügyi rendszere, voltaképpen valutauniója igen jól működött az euró bevezetése előtt. Az euró létrehozását a politikán, a német egység árán kívül indokolta-e gazdasági tényező?

Téved, mindenekelőtt gazdasági tényezők indokolták. A 80-as években az európai gazdaságból erősen hiányzott a stabilitás. Ezért az Európai Közösség tagállamai sorra úgy döntöttek, hogy importálják a stabilitást.

A 70-es években a finnek és az osztrákok kijelentették, hogy a háromoldalú alkura épülő rendszerük inflatorikus, a nemzeti bankjuk nem elég erős ahhoz, hogy ellenálljon a szociális partnerek igényeinek, és a német márkához kötve a valutájukat behozzák a stabilitást. A példájuk ragadós lett. Előbb a hollandok és a belgák követték. Utánuk a franciák, akik ezt „politique de franc fort”-nak (az erős frank

politikájának) mondták, a „Frankfurt” franciás kiejtésével játszva. Ezzel egyoldalúan alárendelték monetáris politikájukat a németekének. Majd a spanyolok és az olaszok is beálltak a sorba. A 90-es évekre létrejött árfolyam-mechanizmus voltaképpen valutaunióknak felelt meg: elvben változhattak, de sokak számításával ellentétben nem változtak az árfolyamok. Az egyoldalú rögzítés elterjedése megalapozta a valutauniót. Az országok gyakran kötik a valutájukat egy másikhoz, évtizedeken keresztül ragaszkodnak hozzá, de nem hirdetik ki, nem cikkelyezik be, nem esküsznek meg: holtomiglan-holtodiglan.

Az euró a visszavonhatatlanságot mondja ki, ami pótlólagos stabilitást, biztonságot ad, mindenekelőtt a nagy tömegeknek, nekünk, akik nem vizslatjuk mindennap, hogyan alakul a befektetéseink értéke, de a vállalatoknak és a külföldi befektetni akaróknak is. Ráadásul az országok és a vállalataik olcsóbban jutnak hitelekhez, növekszik a kiszámíthatóság, és gyakran megfélemlítjük róluk: a jólétet a verseny biztosítja. A nagyobb választék leviszi az árakat. Ez a makrogazdasági statisztikában, a GDP-ben nem, de a jólétben megjelenik: el tudom dönteni, mit és kitől akarok venni. Amikor megjelentek a mobiltelefonok, a Matáv hirtelen növelte szolgáltatásait, csökkentette díjait.

A valutaegység e kézenfekvő előnyei mintha nem kapnának kellő hangsúlyt az elméleti vitákban. Pedig ez eurót alapvetően a versenyért, az árak összehasonlíthatóságáért és emiatti csökkenéséért, a választási lehetőséggel járó minőségjavulásért, a pénzváltás költségeinek eltűnéséért és legfőképpen a kiszámíthatóságért, a nagyobb fogyasztói jóléért hozták létre. Ezek óriási előnyök. Tegnap néztem az árfolyamokat a legkisebb árrést alkalmazó váltónál: az euró vétele 349, és az eladása 355 forintba fájt. Az ötforintos különbség számottevő. Ezer euró nem nagy tétel, de ötezer forintot veszíteni rajta sok. Számos kisebb, nyitott ország nem is rendelkezik önálló valutával, vagy rögzíti a magáét máséhoz. E konkrét előnyöket tízmillió magyar gazdasági szereplő a saját bőrén érzi. Krugman professzortól hetente olvassuk a New York Times-ban, hogy a görögöknek már rég sutba kellett volna hajítaniuk az eurót, de azoknak – éppen a kézzelfogható előnyök, a kiszámíthatóság miatt – eszük ágában sincs ezt megtenniük. Hetven-kilencven százalékuk azt mondja: Isten őrizz! A dragma visszahozatala 30 százalékosan leértékelne minden megtakarítást, ingatlant, tőkét. Az euróövezet nem állt mindig a helyzet magaslatán a válságkezelésben, de annak mégiscsak komoly gazdasági oka van, hogy se a görögöknek, se a portugáloknak, se másnak meg sem fordult a fejében a kilépés.

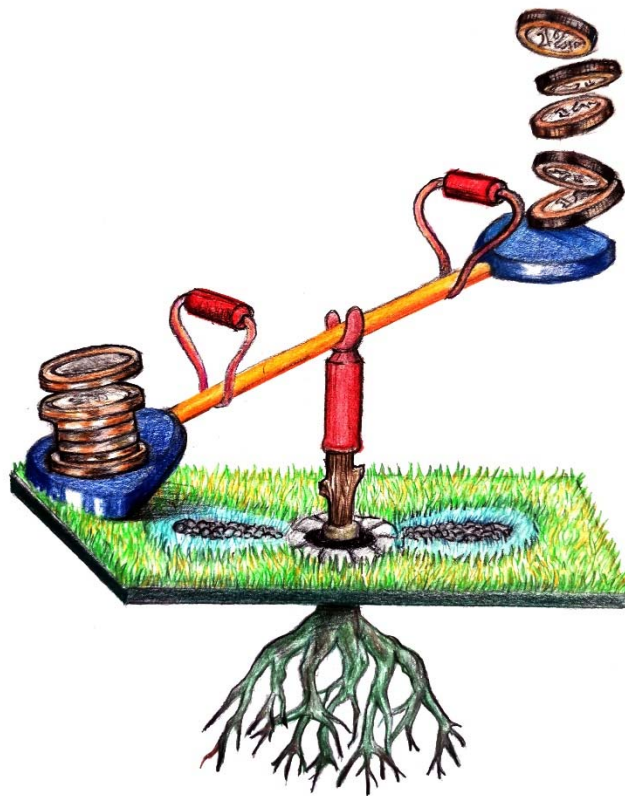
Gyenge lábon állnak azok az érvek is, hogy akkor vezetjük be az eurót, ha majd elérjük az uniós gazdasági fejlettség átlagának 80 százalékát – hol vannak ettől a görögök, a lettek, a litvánok, miközben remekül boldogulnak az euróval. Az MNB monetáris tanácsának nehezebb lenne az élete az euróval, de a maradék tízmilliónak könnyebb.

Miért lenne nehezebb a tanácsnak?

Mert nem tudná leértékelni, vagy nem hagyhatná leértékelődni az árfolyamot, és nem tehetne úgy, mint most az MNB, amikor 365 Ft az euró árfolyama, még sincs árfolyamcélja, rá se ránt, hogy mennyibe kerül az euró, mi annyira izmosak vagyunk, megengedhetjük magunknak. A lengyeleknél a zloty–euró 4:1 árfolyama már tizenöt éve tart. A cseheket, dánokat nem is említem, de a lengyeleknek éppolyan gyenge volt az inflációs teljesítménye a 70-es, 80-as években, mint nekünk. El lehet engedni az árfolyamot, legyen 300 Ft helyett 365 Ft az euró: ha valaki euróban kapja a fizetését, jól jár, de az ország egésze megszenved, mert leviszi a tőkeértékét, elbizonytalanítja a számításokat, ami nagyon fáj egy olyan nyitott országnak, mint a miénk, ahol az export és az import is külön-külön nagyjából annyi, mint a nemzeti termék. A kormány talán izzad, nem tehet, amit akar, fegyelmezett nemzeti banki és költségvetési politikát kell vinnie, de az ország jól jár.

Egy magyar exportőr az euróval való kereskedés nehézségeit ecsetelte.

Tudja, miért? Mert nem nagyon újít, az áraival versenyez. Ha az a célom, hogy minél több vendég legyen a Balatonnál, akkor jobb a gyenge árfolyam; ha viszont marasztalni akarom őket többféle minőségi szolgáltatással, akkor nem engedem el az árfolyamot. A gyenge árfolyam mindig a kevésbé versenyképes termelőket védi. Ezt nemzetközi és magyar felmérések egyaránt tanúsítják. A stabil árfolyam biztosítja, hogy a szereplők ne legyenek olcsójánosok. A Balatonnál a minőségi szolgáltatások megjelenése óta a szezon négyről tíz hónapra nyúlt. Az árfolyam rövid távon segít: a silány árutól olcsó áron meg lehet szabadulni, de megélni belőle nem lehet. A leértékelő politikával a 80-as évek óta szerte a világon felhagytak: jobb megélhetést biztosít az újítás, a szerkezetváltozás, az értékláncon való feljebb jutás és a nemzetközi forgalom, de ez erős, nem pedig gyenge valutát feltételez. A lemaradó országok sajátossága, hogy a kevésbé versenyképes szereplőkkel kötött alkuk miatt elszabadul az infláció. Ennek kellett véget vetni Olaszországban, Spanyolországban és Görögországban a 90-es években.

/Grafika: Ráskai Szabolcs/

Akkor tehát tévhit, hogy a déli országok megszenvedték az euró bevezetését?

Igen. A déli országok azt szenvedik meg, hogy fenntartják a pénzköltés amúgy is helytelen lehetőségeit. A spanyol takarékpénztárak, a cajak a politikusok önkiszolgáló kifizetőhelyeiként működtek százötven éven át, utána, úgy hírllett, a nemzeti bank megrendszabályozta őket, de a 2008–2009-es válság idején kiderült, egyáltalán nem. Ha ezt az euró miatt most már megfékeztek, azzal a spanyolok jól járnak. A válság ezek, nem pedig az euró miatt okozott megrázkódtatást a déli országokban.

Az eurózónához való csatlakozás behozhatja kívülről a hiányzó gazdálkodási fegyelmet?

A német közgazdászok negyedszázada úgy gondolták, hogy ha a déli országok bevezetik az eurót, ráfaragnak, mert a rendszer megköveteli a fegyelmezett gazdálkodást, és egy darabig elmismásolhatják, de utána kborul a vödör. Éppen ez történt. A déli országok megígérték, hogy mindent rendbe tesznek, de amikor jött a baj a világgazdaságból, kiderült, ezt legfeljebb ímmel-ámmal tették, lapítottak, nem nyúltak hozzá a munkapiac szerkezetéhez, a képzéshez, nem javították az állami szektor hatékonyságát, csak arra figyeltek, hogy a hiányuk ne haladja meg a 2,9 százalékot. De a fegyelmezett gazdálkodás azt jelenti, hogy a jó években, amikor 3–4 százalékos a növekedés, többlet

képződik a költségvetésben, és van miből eladósodni a rossz években. Ezek az országok a jó években is nyakló nélkül költek. 2003-ban a németek a franciák szemére hányták ezt, de végül inkább azt mondták, nem is kell olyan komolyan venni a szabályokat. Ám ez dőreség volt, ellentmondott a rendszer logikájának, és a költségeit utóbb drágán meg kellett fizetni. A németeknek kevésbé, mert náluk nem szaladt el az államadósság, visszaeséskor költekeztek, növekedéskor meg behúzták a fékeket, és így 2017-re visszamentek 63 százalékos, válság előtti adósságszintre. Írország is így járt el. Olaszországban, Görögországban, ahol nem foglalkoztak a gazdaságszerkezettel, a hiány és az adósság nőttön-nőtt, az adósságszolgálat kivonta a pénzt a gazdaságból. De ez nem az eurórendszer, hanem annak a hibája volt, aki felkészületlenül lépett be, majd ült a babérjain. Közismert, a görögök csodálatra méltó számokat mutattak be 2001 és 2007 között, csak elfelejtették elkönyvelni a hadi-, az olimpiai és nyugdíjkiadásokat. Rendben lévők is tűnt az államháztartás.

Ezek az országok nem akartak vagy nem tudtak fegyelmezetten gazdálkodni?

A jóindulatú olvasat az, hogy a társadalmi erőviszonyok nem engedtek értelmes gazdaságpolitikát megvalósítani. Andrea Capussela a *The Political Economy of Italy's Decline* című művében (Az olasz hanyatlás politikai gazdaságtana; 2018) azt írja, hogy az olasz politikai rendszer történelmi okoknál fogva nem a közérdeket, hanem néhány párt és klán részérdekeit érvényesíti.

Görögország is, mondják, olyan megosztott, hogy hol az egyik, hol a másik csoport keríti hatalmába az államot, fosztja ki az államkincstárt, és dönti romba a gazdaságot. A kormányzat rendre kibújik a kötelezettségei alól, megígér mindent: a tizennegyedik havi nyugdíj eltörlését, a magánosítást, a közigazgatás 25 százalékos leépítését, tudva azt, hogy úgysem tartja be. Számonkérni meg nem lehet, az ígérőnek bottal üthetik a nyomát. Igen, a gátlástalanság is közrejátszik. Egyes országok összekapják magukat válságok idején, mások, a déliek még inkább rontanak a helyzetükön. Ám a románok abszolút szigorú költségvetési politikát vittek: az egy főre jutó jövedelem tekintetében utol is értek minket, amire eddig soha nem volt példa.

Magyarországon hol tart az önfegyelem és fegyelembehozatal vitája?

Az elmúlt tíz évben egyértelműen az az álláspont érvényesült, hogy nem kell nekünk behozni fegyelmet, ne szóljanak bele a dolgainkba mások, mert úgyis jobban tudjuk, és kísérletező, újító nemzet vagyunk. Ez teljesen háttérbe szorította a versenyt, a kiszámíthatóságot, a tőkeérték-védelem szempontjait.

A Nemzeti Bank azt nyilatkozta, hogy az eurót akkor vezetjük be, ha a gazdaságunk elérte a megfelelő fejlettségi szintet. Ez azonban fordított érvelés, mert ha az euró nélkül is eljutunk arra a szintre, akkor fölösleges bevezetnünk az eurót.

A fegyelmezetlen gazdálkodást pártolnánk?

A kormányzat azt tekinti értéknek, hogy maga dönthesse el, mit enged meg magának, és mit nem. Az unortodox gazdaságpolitika nagyrészt rögtönzött döntések sora, nem követ előzetes tervet, utólag sem áll össze gazdasági stratégiává, azon túlmenően, hogy a kormány pillanatnyi politikai szempontokat érvényesít. Helyezkedhet arra az álláspontra, hogy a választás szabadsága a legnagyobb érték. Való igaz, az Európai Unió, de különösen a monetáris unió szabályrendszere meghatároz bizonyos irányokat a résztvevőknek. Franciaország ellen meg nem lehet határozatot hozni, de ebből nem következik, hogy valamely kis ország ellen sem lehet. Emiatt egy kis ország vezetése dönthet úgy, hogy meg akarja őrizni a manőverezési szabadságát.

Van ilyen szabadság?

Az elemzők szerint egy kis, nyitott ország pénzügyi szabadsága a nullához közelít, és ha többet gondol magáról, képzeleg. Adott helyzetben persze, amikor ki kell adni egy összeget, van annak vonzereje, hogy a kormányzat a maga ízlése szerint dönthet. A görögöknél, sokan megírták: a szocialisták eleve nem nyúltak az állami alkalmazottak nyugdíjához, a konzervatívok pedig ragaszkodtak ahhoz, hogy a gazdák és kisvállalkozók már-már adómentesek maradjanak. A gazdasági és a politikai ésszerűség így szembemegy egymással. A gazdasági ésszerűség az ilyen kis különalkuk felszámolását és a pénzügyek rendbetételét kívánja. Az észtek, szlovákok, románok és az írek így jártak el, kormánytól függetlenül. Egy új kormányt mindig megkísérti a „múltat végképp eltörölni”, az „igazi rendszerváltás” óhaja. E négy országban a kormányok jöttek-mentek, de az alapvető kérdésekben ugyanazt – az ország egészének jó – politikát folytatták.

Nincs olyan, hogy a történelem ezt eleve kizárja. Írország hagyományosan inflált, a 90-es évek óta azonban következetesen szigorú. És nem is kellett hozzá katonai diktatúra, Pinochet, hanem kialakult az egyetértés. E négy ország esetében nem volt ott a német vagy holland költségvetési fegyelem hagyománya.

Magyarországon mégis mintha létrejött volna egyfajta közgazdaságtani egyetértés, hogy nem kell importfegyelem?

A szakmai vélemények túlnyomó része, 80–90 százaléka az euró pártján volt és maradt. Politikai döntésről van szó, amelyet nem a Nemzeti Bank hozott, csak képvisel. A mostani gazdaságpolitika valóban kényszerzubbonynak látja az euróval járó feltételrendszert, és nyitva akarja tartani döntési lehetőségeit. Ezt a következtetést le lehet szűrni abból, hogy a dél-európaiak egyike sem teljesítette a feltételeket. De az egyszerű nép, magamat is beleértve, messze jobban járna az erős fizetőeszközzel. Az olaszok nem szívelik az uniót, de az euróhoz ragaszkodnak, hiába kampányolt ellene az Öt Csillag Mozgalom.

Van-e értelme akkor Magyarországon az euró bevezetéséről beszélgetnünk?

Mindenképpen. Túl azon, hogy 2002-ben a csatlakozási szerződésben vállaltuk az euró bevezetését, fennállnak azok az érvek, amelyek szerint kis, nyitott országnak fényűzés nemzeti valutát fenntartani. A forint ellen bármikor lehet, az euró ellen nehéz spekulálni, különösen azóta, hogy az Európai Bank öt-hat éve komoly védekezési, likviditást biztosító rendszert épített ki, és nem is kell hozzá az Európai Parlament vagy népszavazás jóváhagyása. A piacok hitelesnek tartják az eurót, és nehéz elképzelni az ellene való támadást. A forintnak nincsenek ilyen védőbástyái. 2008-ban és 2011 végén csak az önálló árfolyama miatt rontottak a forintra. Belső kiváltó ok, különösen 2011-ben nem volt rá. A görögök csődbe jutottak, az olaszok a tönk szélén álltak: elterjedt, hogy Európa peremén baj van, és megindult a spekuláció a forint ellen. Ez bármikor előfordulhat. Némely légtornász védőháló nélkül csinálja meg a halálugrást. Mára alig akad a világban megtámadható valuta. A miénk az. Ha nincs is különösebb baj nálunk, de a török politika belekontárkodik a gazdaságba, a líra elkezd zuhanni, és magával rántja másokkal együtt a forintot is. Ebből a bizonytalanságból jobb lenne kimozdulnunk.

A forint megtartása, a ragaszkodás a döntési jogunkhoz a szuverenitás kérdésének tűnhet. De ha belépünk az euróövezetbe, intézményesen részt vehetünk a vele kapcsolatos döntéshozatalban?

Persze. De az EKB nem is szabja meg a tagországok jóléti rendszerét. Az ész jóléti állam minimális, a francia hatalmas, roppant állami újraelosztással működik. Egy kormányzatnak marad tehát bőven mozgástere a jóléti modell, a költségvetés kialakításában. Bizonyos megoldásokról lemondunk, de ami megmarad, az elégséges a gazdaság irányításához, a sokkok kezeléséhez.

Azt szokták az euró ellen felhozni, hogy kell hozzá a fiskális unió is.

Ez nem áll. Amennyi költségvetési együttmenetelés szükséges, az már megvan. Ezt nevezik költségvetési és bankuniónak, ami az jelenti, figyelni kell arra, hogy a költségvetés folyamatosan, fenntarthatóan kiegyensúlyozott legyen a ciklus átlagában, de azt, hogy ezt miként éri el az adott ország, csak akkor írják elő, ha rendszeresen eltér az egyensúlytól. 2012-ben aláírtuk a költségvetési paktumot (lásd 2013. évi XXXII. törvény), mert bár nem vagyunk az euróövezet tagjai, komolyan vesszük a költségvetési fegyelmet. Eddig be is tartottuk, az idén a vírus miatt lesz komoly hiány, de ezzel nem lógunk ki a sorból. Ki tudtuk bocsátani az összes, az egész évre tervezett eurókötvényt hat hónap alatt, vagyis piacképesek vagyunk. A költségvetési és bankunió egyáltalán nem korlátozza az országot abban, hogy azt tegye, ami szükséges, például most azt, hogy a visszaesés miatt kieső állami bevételeket pótolja. Vannak persze megállapodások az egységes fellépésről. Olyan költségvetési unióra, mint amilyen az Egyesült Államokban van, se szükség, se lehetőség nincsen.

A mostani költségvetési vitában teljesen egyértelművé vált, hogy a nettó befizetők erről hallani sem akarnak. Ha elfogadják, a közös költségvetési kapacitás, az újjáépítési alap és a hétéves költségvetés együttesen a bruttó nemzeti termék 2 százalékát teszi majd ki, a maradék 98 százalék elég mozgásteret biztosít. Az Unió elvárta fegyelem nem szűkíti érdemben a kormányok cselekvési lehetőségeit.

/Indulókép: Csaba László Fotó: Kollányi Péter/MTI/